

Михайло ТИМОШИК

кандидат економічних наук, докторант кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ НАГОРОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ ПРИЙМАЛИ УЧАСТЬ У БОЙОВИХ ДІЯХ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ УПРОДОВЖ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Через так звані «революційні події в росії військові підрозділи були невмотивовані, розгублені, що ставило високою ймовірністю того, що воювати вони будуть погано. Тому з метою досягнення результату прийнято рішення залучити шойно сформовані іноземні підрозділи, які склалися з чехів та словаків (які дезертирували із лав Австро-Угорської армії). Це був так званий «підрозділ Чехословацької бригади», який складався з 3 полків.

І в липні 1917 р. між цими підрозділами, які атакували війська австро-угорської армії, які були гарно оснащені і краще підготовлено на облаштованих лініях оборони. Чехословацькі легіони – добровольчі чеські та словацькі військові формування, сформовані в 1914 р., брали участь в Першій світовій війні на стороні Антанти. Спочатку йменувалися просто Чеськими корпусами і частинами. Термін «легіони» (таке вживання характерне для французької мови) стали використовувати незабаром після закінчення війни. Склалися з чехів та словаків. Але завдяки тому, що ці чеські легіонери мали надію на те, що по закінченні війни перемогою «Антанти» над «Троїстим союзом» можливо в них виникне своя власна держава – Чехословаччина, то вони здійснили великий прорив через оборонні редути супротивника. Це бойове зіткнення названо «Битва під Зборовом».

Чому були такі надії? Патріотично налаштовані легіонери хотіли вести війну до розгрому держав Троїстого союзу оскільки тільки це дозволяло сподіватися на утворення держав чехів і словаків. І можна сказати, що так і сталося. Свою незалежність вони таки здобули в 1918 р. – утворення Чехословацької республіки. Цей бій завершився перемогою російських військ і був напевно, що єдиною такою перемогою під час наступу. Але ця перемога посприяла національному піднесенню чеської національної самосвідомості. З метою вшанування перемоги цієї битви випущені пам'ятні відзнаки, які вручалися солдатам Чехословацького корпусу як і Чехословацькою державою та російською імперією.

За основу в російській імперії використовували такі відзнаки як «Георгіївський хрест» із накладкою – планкою із написом «ZBOROW», що свідчила про участь в цьому бою. Натомість Чехословацька республіка використовувала за основу Чехословацьку революційну медаль із подібною накладкою «ZBOROW», яка була заснована 1 грудня 1918 р. указом першого президента Чехословацької республіки Томаша Гарріге Масарика (указ підписав міністр закордонних справ Едуард Бенеш, який змінив главу держави) для нагородження громадян Чехословаччини, чехословацьких добровольців і членів внутрішнього опору за видатну військову, політичну та організаційну діяльність, спрямовану на звільнення і будівництво Чехословацької держави. Нагороди були зроблені від імені Міністерства національної оборони Чехословаччини.

Медаль виготовлялася зі світлої бронзи і мала форму грецького хреста, накладеного на коло неправильної форми. На аверсі розміщувалася фігура крилатої жінки з сувоєм над головою з написом «За свободу», яка топтала ногами клубок змії, що символізує ворогів Чехословаччини; На круглій стрічці вгорі дата Першої світової війни «1914–1918», внизу лаврові гілки. На спині – фігура голого вершника на крилатому коні з прапором у правій руці і напис по колу на стрічці: «Стоїте на сторожі, вільні люди» («Vzhuru na straz svobodny narode»). Медаль з'єднувалася з великим кільцем неправильної форми у вигляді

вінка з гілочок липи, переплетених в чотирьох місцях стрічками, через які стрічка пережовувалася. Автором ескізу став французький художник Еміль Антуан Бурдель (його ініціали розміщені на нижній балці хреста зі зворотного боку).

Революційна медаль іноді забезпечувалася спеціальними смужками на стрічці, пов'язаними з участю чехословацьких військ у великих військових операціях або битвах, пам'ятних для чехословацької зброї. Що стосується чехословацької армії в росії, то це були дощечки з написами «Зборів» (Зборов), «Бахмач» (Бахмач) і «Сибір» (Сибір). Крім того, нагороджені часто носили невеликі смужки на стрічці, що позначають їх військову частину: для росії це були смужки з цифрами від 1 до 12, а також смужку з буквами «CD» (чехословацький загін – для тих, хто почав службу в 1914 р. і стояв біля витоків створення чехословацьких частин в росії) [4, с. 103].

	<p>Чехословацька революційна медаль на стрічках з додатковими смужками зі штангою «Зборів» та планкою 1-го стрілецького полку імені Яна Гуса і додаванням липового листа, що позначає видачу в наказі армії колективної подяки частини, де служив нагороджений.</p>		<p>Георгіївський хрест фірми «Карнет-і-Кісель». Хрест зі стрічками, складений на європейський манер і «чеської» проби - з широкими помаранчевими смугами і вузькими чорними. На хресті планка – «Зборів». Кріплення до одягу хреста зліва — на австрійський манер, праворуч – на французький манер.</p>
---	---	---	---

Фактично лише ці відзнаки зі сторони «Антанти» можна сказати були відображені до одного єдиного переможного бою. Зі своєї сторони Чехословацька республіка в подальшому продовжила серію пам'ятних «легіонерських відзнак» кожних 5, 10, 20 і т.д. років. У 2017 р. проводилися заходи на офіційному рівні в Чехії, була випущена Чеським монетним двором навіть золота медаль про цю подію – «100 років битві під Зборовом». З іншого боку російським військам протистояли австро-угорські війська та Українські січові стрільці, та навіть турецькі дивізії. І в той час наступ, який назвали «Брусилівський прорив» передував також боям на інших ділянках фронту на території сучасної Тернопільщини. Це зокрема, Бережанщина, Тербовлянщина, де приймали участь приймали участь українці, які були в складі австро-угорських військ та УСС. В австрійській армії була така традиція – як носіння нерегламентованих елементів однострою – «Kappenabzeichen» (каппенабайхен. з нім. – знак на головний убір), який був такою своєрідною візитівкою вояків австро-угорського війська. Пам'ятні відзнаки на головні убори почали виготовляти з початком Першої світової війни. Виготовляли їх з латуні, міді, цинкового сплаву. Для оздоблення могли використовувати кольорові емалі. Вони були дуже популярні. Оскільки відзнаки не були регламентовані їх виготовлена дуже велика кількість. Носили їх, як рядові солдати, так і вищі офіцери та генерали.

На фото: «Легіонерські» значки та медалі, золота медаль Чеського Національного банку. Були такі їх різновиди: за тематичним спрямуванням та призначенням себел відзнак можна виокремити наступні різновиди: пропагандистсько-патріотичні: На цих відзнаках розмішувалась символіка держави, земельна символіка, зображення монархів, військових діячів, правителів та полководців закордонних держав-союзників, тематика присвячена державним чи релігійним святкам: Пам'ятні: На честь військових подій, участі у військовій операції, зокрема в складі певного військового утворення (армій, фронтів, бойової групи тощо): Відзнаки підрозділів: Відзнаки присвячені дивізіям, бригадам, полкам та батальйонам. Таким досить відомими відзнаками для нашого краю є: Пам'ятна відзнака «Воїнам – будівельникам укріплень на горі Лисоня»; «Артилерія – Полки Кук БАТАРЕЯ ПОЛЬОВИХ ГАРМАТ 9/20. НАСТАСОВ 7.ВЕРЕСНЯ 1915 – ЗЛОТНИКИ 7.ЖОВТНЯ»; Російський фронт – «ЗЛОТА ЛИПА 1914–1917»; Російський фронт – «ЗЛОТА ЛИПА 1914–1916»; «Фронт ДНІСТЕР 1914–16»; «Гонвед – 23 піхотний полк. НІР: СИМІКОВСЬЕ» (с. Семиківці, с. Цебрів та с. Воробіївка); «Гонвед – 310 піхотний полк. ХІР: М. КІР. 310. 1914–1916 рр. Фронт на Стрипі»; «SZERETH – ФРОНТ 1914–1917»; СТРИПА ФРОНТ ІІІ ZLJ (Фронт STYR ...ІІІ. Батальйон): російський фронт – «TARNOPOL CSERNOVITZ» 1917 та інші. (зазвичай виготовлялися в м. Відень або в таких виробників: «MORZSANJI BUDAPEST», «ARKANZAS GESCH», «ARKANZAS STORY», «ARKANZAS BPEST VEDVE» та інших) [1].

На фото «капони» та «шпанга», які кріпилися на головний убір або на форму [3, с.115]. Цікавим є «капен» - «Гонвел – 308 піхотний полк. НІР: СИМІКОВСЬКЕ». який присвячений Семиківська битва – боям, що тривали неподалік села Семиківців в ході Першої світової війни, в вересні-жовтні 1915 р. між військами Австро-Угорщини (до складу них належав Легіон УСС), Німеччини та російської імперії.

Пам'ятник в с. Семиківці (на фото із солдатами того часу), теперішній стан пам'ятника і табличка на ньому. Сам об'єкт обшито гільзами від гармат того часу (матеріал – залізо) [2]. Як видно із матеріалів та фото, представлених у статті можна з впевненістю сказати, що відзнаки військових навіть таких локальних боїв інколи мали досить вирішальне значення для подальших історичних подій в країні, сприяли підняттю національної самосвідомості народів та показували про участь навіть кожного воїна та його внесок в Перемогу. І сьогодні, ми теж повинні розуміти, що навіть незначна перемога та виграний бій може мати надзвичайно велике значення для майбутнього власного народу. Традицію відзначення локальних боїв маємо і в сучасних умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Музыка і спорт Галичини у відзнаках кін. XIX – поч. XX століть»: зустріч зі Степаном Пахолко. ZAXID.NET. URL: <http://surl.li/kkpwy>
2. Пахолко С., Дмитрів М. Історія, закарбована в металі. Українська фалеристична спадщина (XIX перша пол. XX ст.). Львів: Видавництво «Край», 2011. 176 с.
3. Тимошик М. М. Значки і медалі Тернопілля. Тернопіль: Джура (2-ге вид.). 2018. 360 с. іл. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42136>
4. Тимошик М.М., Москалюк М.М. «Тернопільська фалеристика XX – початку XXI століття». URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44618>